

Informacja o substancjach chemicznych, ich mieszaninach, czynnikach lub procesach technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym

Zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24.07.2012 r. w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz.U.2021.2235) każdy pracodawca ma obowiązek między innymi składać pisemną informację o substancjach chemicznych, ich mieszaninach lub procesach technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym, które występują w jego zakładzie pracy.

Wyżej wymienione rozporządzenie jednoznacznie rozstrzyga, że informacja ta:

- ma mieć ściśle określona formę, a mianowicie taką jak określono w załączniku Nr 2 do rozporządzenia,
- powinna być przekazana do właściwego miejscowo Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego i Okręgowego Inspektora Pracy,
- do organów kontrolnych wskazanych powyżej należy informację przekazać:

corocznie do dnia 15 stycznia za poprzedni rok;

niezwłocznie, w przypadku pracodawcy rozpoczynającego działalność, w tym pracodawcy rozszerzającego działalność na taką, podczas której występują omawiane tu czynniki.

W przypadku odstąpienia od przekazywania danych na temat czynników rakotwórczych i mutagennych jednostka kontrolująca może postawić pracodawcy zarzut zaniechania działania, co jest naruszeniem obowiązujących przepisów.

W celu ułatwienia sporządzenia informacji na temat czynników rakotwórczych i mutagennych Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Rzeszowie opracowała materiały pomocnicze w formie wskazówek, a także druk załącznika Nr 2 wzoru informacji o substancjach chemicznych, ich mieszaninach, czynnikach lub procesach technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym.

Wykaz czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym:

1. Czynniki fizyczne - promieniowanie jonizujące (alfa, beta, gamma, X, neutrony)

2. Czynniki chemiczne

§ 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 24.07.2012 r. (Dz.U.2021.2235) określa wykaz substancji chemicznych, i ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym, stanowią go:

1. substancje chemiczne spełniające kryteria klasyfikacji jako rakotwórcze lub mutagenne kategorii 1A lub 1B zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniającym i uchylającym dyrektywę 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 (Dz. Urz. UE L 353 z 31.12.2008, str. 1);
2. mieszaniny zawierające substancje wymienione w pkt 1 w stężeniach powodujących spełnienie kryteriów klasyfikacji mieszaniny jako rakotwórczej lub mutagennej kategorii 1A lub 1B zgodnie z rozporządzeniem, o którym mowa w pkt 1.

UWAGA!:

Za sprawą rozporządzenia Komisji (UE) 2015/491 z dnia 23.03.2015 r., zmienia się data wejścia w życie rozporządzenia (UE) Nr 605/2014 z dnia 05.06.2014 r., zmieniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin.

Formaldehyd klasyfikowany jest jako substancja rakotwórcza kategorii 1B (Carc.1B) od dnia 01.01.2016 roku.

Zmiana klasyfikacji powoduje, że formaldehyd staje się substancją rakotwórczą objętą specjalnym nadzorem w środowisku pracy oraz zwiększa się częstotliwość pomiarów w środowisku pracy (Dz.U. 2011 r., Nr 33, poz. 166 z późn.zm.).

Ponadto obecność w produkcie formaldehydu w stężeniu >0,1% powoduje zaklasyfikowanie całego produktu jako rakotwórczego kategorii 1 B. Produkt taki może być przeznaczony wyłącznie do użytku zawodowego. Produkty przeznaczone dla konsumentów o zawartości formaldehydu przekraczającej 0,1% zostaną wycofane z rynku,

3. Procesy technologiczne, w których dochodzi do uwalniania substancji chemicznych, ich mieszanin lub czynników o działaniu rakotwórczym lub mutagennym:

- produkcja auraminy,
- procesy technologiczne związane z narażeniem na działanie wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych, obecnych w sadzy węglowej, smołach węglowych i pakach węglowych,
- procesy technologiczne związane z narażeniem na działanie pyłów, dymów i aerozoli tworzących się podczas rafinacji niklu i jego związków,
- produkcja alkoholu izopropylowego metodą mocnych kwasów,
- prace związane z narażeniem na pył drewna,
- prace związane z narażeniem na krzemionkę krystaliczną – frakcję respirabilną powstającą w trakcie pracy,
- prace związane z narażeniem skóry na działanie olejów mineralnych użytych wcześniej w silnikach spali-nowych wewnętrznego spalania w celu smarowania i schładzania części ruchomych silnika,
- prace związane z narażeniem na spaliny emitowane z silników Diesla.

UWAGA! Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24.01.2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy – niniejsze rozporządzenie w zakresie swojej regulacji wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2398 z dnia 12.12.2017 r. zmieniającą dyrektywę 2004/37/WE w sprawie ochrony pracowników przed zagrożeniem dotyczącym narażenia na działanie czynników rakotwórczych lub mutagenów podczas pracy (Dz.Urz. UE L 345 z 27.12.2017, str.87).

Wskazówki dla pracodawców do sposobu przygotowania informacji o czynnikach rakotwórczych i mutagennych

Uwagi ogólne

- w przekazywanej do WSSE informacji należy ponumerować wszystkie strony. Niezbędne jest także udzielenie jednoznacznej odpowiedzi na każde pytanie, które znajduje się we wzorze informacji w załączniku Nr 2 do przywołanego wyżej rozporządzenia. Niedopuszczalne jest pozostawienie niewypełnionych pól obligatoryjnych dla pracodawcy z części: ogólnej i szczegółowej oraz środków profilaktycznych. Ponadto należy

obowiązkowo uzupełnić wszystkie pola w charakterystyce narażenia na czynniki rakotwórcze w zależności od stosowanego czynnika rakotwórczego w danym zakładzie pracy, informacja o czynnikach rakotwórczych i mutagennych ma taką samą formę niezależnie od tego, czy dotyczy poprzedniego roku kalendarzowego, czy rozpoczynanej właśnie działalności z tymi czynnikami. Dlatego aby było wiadomo, o którą sytuację chodzi, konieczne jest pismo przewodnie podpisane przez pracodawcę, prawidłowo oznakowane i wskazujące wyraźnie, że dołączone sprawozdanie to informacja wstępna w przypadku rozpoczynania działalności lub informacja okresowa opisująca rok ubiegły. Na prawidłowo oznakowanym piśmie umieszczony jest czytelny odcisk pieczęci nagłówkowej firmy wraz z numerem Regon. Jeżeli tego ostatniego nie ma należy go dopisać nawet ręcznie (podstawa prawna: art. 43 ust. 3 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, (Dz.U.2022.459),

- w § 4 ust. 2 rozporządzenia jest wyraźny i jednoznaczny zapis o tym, iż informacje przekazuje sam pracodawca, czyli na jednym druku powinien ująć wszystkie swoje komórki organizacyjne. Nie może być tak, że o każdej z tych komórek składa oddzielną informację. Od podanej tu reguły istnieje wyjątek – gdy jednostki terenowe pracodawcy są w różnych województwach, to wówczas dla każdego z tych województw trzeba sporządzić oddzielną informację obejmującą wyłącznie części składowe zlokalizowane w tym województwie,
- przez prace w kontakcie rozumie się prace, przy których występuje możliwość narażenia inhalacyjnego i/lub bezpośredniego działania czynnika chemicznego na skórę, bez względu na stężenia czynnika chemicznego w powietrzu i stosowane środki ochrony indywidualnej lub ochrony zbiorowej. Dotyczy to również procesów technologicznych hermetyzowanych,
- narażenie na czynniki chemiczne jest to obecność czynnika chemicznego w powietrzu w strefie oddychania pracownika. Określone jest jako stężenie czynnika, uzyskane na podstawie pomiarów narażenia i odniesienia do takiego samego okresu czasu, jakiego dotyczy wartość dopuszczalna,
- jeżeli stężenie czynnika rakotwórczego lub mutagennego na stanowisku pracy jest poniżej 0,1 wartości najwyższego dopuszczalnego stężenia, to na stanowisku pracy brak jest narażenia inhalacyjnego na czynniki rakotwórcze lub mutagenny. W takim przypadku nie wskazuje się liczby osób pracujących w narażeniu na tym stanowisku pracy, **tylko osoby pracujące w kontakcie** z substancją rakotwórczą.

UWAGA! Szanowni Państwo, przypomina się, że w rozporządzenia MZ z dnia 24.07.2012 r. w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy nie ma podanych definicji „kontakt” oraz „narażenie”. Sformułowania „kontakt” i „narażenia” są zaczerpnięte z „Wytycznych szacowania ryzyka zdrowotnego dla czynników rakotwórczych” Instytutu Medycyny Pracy im. prof. dra med. J. Nofera w Łodzi. W przypadku kontaktu należy wpisać „0” (po uprzednio przeprowadzonych pomiarach, których wartość jest poniżej 0,1 NDS). Interpretację „kontaktu”, należy odnieść tylko i wyłącznie dla załącznika Nr 2 do w/w rozporządzenia MZ z dnia 24.07.2012 roku.

II. Część Szczegółowa

A. Dane charakteryzujące stanowisko pracy

sporządzania informacji najlepiej rozpocząć od części szczegółowej, czyli od punktu A „Dane charakteryzujące stanowisko pracy”.

– Opis poszczególnych pól:

- nazwa stanowiska pracy – należy określić stanowisko przyjmując zasadę, iż wszystkie osoby wpisane jako zatrudnione na tym stanowisku są osobami pracującymi w narażeniu na

wszystkie czynniki przypisane do danego stanowiska (stanowisko – ci sami ludzie pracujący z tymi samymi czynnikami). Pracownika przypisuje się tylko do jednego stanowiska, np. stanowisko produkcji kleju, stolarz, chemiczne czyszczenie odzieży,

- liczba stanowisk danego typu – zlicza się wszystkie takie same występujące w jednej komórce organizacyjnej,
- lokalizacja stanowisk pracy – nazwa działu, wydziału lub jednostki organizacyjnej zakładu pracy,
- rodzaj produkcji, usług lub innej działalności – krótki opis czynności wykonywanych na powyższych stanowiskach pracy, np. cięcie drewna, pranie, czyszczenie odzieży, diagnostyka RTG.

Zwraca się uwagę, iż dane charakteryzujące stanowisko pracy należy podać w każdym przypadku występowania czynników rakotwórczych i mutagennych, a więc również promieniowania jonizującego, w polach przeznaczonych na czynniki rakotwórcze i mutagenne muszą być wpisane nazwy wszystkich tych czynników, które na konkretnym stanowisku pracy występują. W przypadku nazwy handlowej **należy obowiązkowo podać nazwę mieszaniny albo nazwę substancji zawartych w tym produkcie,**

– w przypadku „prac w kontakcie” – w miejscu, w którym należy podać liczbę osób narażonych na wszystkich zmianach roboczych na stanowiskach pracy, należy wpisać „0”, pozostałe rubryki należy wypełnić w całości. Przypomina się, że liczbę „0” (kontakt) należy wpisać zarówno w części ogólnej jak i części szczegółowej. Do wytypowania pracowników w kontakcie upoważnia pracodawcę tylko i wyłącznie możliwość przeprowadzenia pomiarów w środowisku pracy, których wartość jest poniżej 01, NDS;

– w przypadku procesów technologicznych podać należy nazwę tego procesu określonego w załączniku Nr 1 do rozporządzenia. Katalog procesów, w których dochodzi do uwalniania czynników rakotwórczych lub mutagennych jest katalogiem zamkniętym i ogranicza się do wymienionych w wykazie (nie należy wpisywać jako procesu np. obróbka drewna bądź wykonywanie analiz laboratoryjnych czy zdjęć rentgenowskich!).

UWAGA!

✓ pod adresem [eur-lex](#) znajduje się rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16.12.2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin zmieniającego rozporządzenie WE nr 1907/2006 (tzw. rozporządzenie CLP) Dz.U. L. 353 z 31.12.2008 r. zm. rozporządzenie Komisji (WE) nr 790/2009 (tzw. ATP01) Dz.U. L. 235 z 05 września 2009 r. oraz zm. rozporządzenie Komisji (WE) nr 286/2011 Dz.U. L. 83 z 30.03. 2011 roku.

W rozporządzeniu CLP w załączniku VI w tabeli 3.1. i 3.2. wymieniono substancje niebezpieczne stwarzające zagrożenie w tym substancje chemiczne zaklasyfikowane jako rakotwórcze lub mutagenne.

UWAGA!

1. Powyższy link pochodzi ze strony Europa – oficjalnego portalu Unii Europejskiej, należy się liczyć w razie ewentualnych zmian adresu z przekierowaniem na stronę z aktualnymi przepisami prawnymi.

B. charakterystyka narażenia na substancje chemiczne lub ich mieszaniny o działaniu rakotwórczym lub mutagennym

- rodzaj narażenia podaje się na przykład na podstawie karty charakterystyki substancji lub mieszaniny niebezpiecznej,
- średni czas narażenia w czasie jednej zmiany roboczej w dużych podmiotach, które zatrudniają

technologów, powinien być podany w uwzględnieniu z nimi. W pozostałych przypadkach trzeba zasięgnąć opinii bezpośrednich przełożonych osób narażonych, a gdy to okaże się niemożliwe, pozostaje obserwacja dnia roboczego,

– liczba dni narażenia w roku dla prac powtarzalnych codziennie jest równa ilości dni roboczych dla tego roku. Dla innych sytuacji liczbę dni narażenia powinno się ustalić z osobą sprawującą bezpośredni nadzór na stanowiskiem pracy,

– informacje o metodach pomiarów i poziomie narażenia należy wpisać na podstawie sprawozdań z pomiarów warunków środowiska pracy. Ewentualne nieścisłości jakie mogą wystąpić w tych sprawozdaniach wyjaśnia się z laboratoriami, które pomiary wykonywały. Zwraca się uwagę aby podawać źródło (normę) metody analitycznego oznaczenia danej substancji, a nie normę dotyczącą strategii poboru próbek,

– jeżeli substancja rakotwórcza lub mutagenna występuje w preparacie i ilość informacji (zawartość w %, proporcja wagowa itp.) o tym preparacie jest wystarczająca, to pracodawca powinien obliczyć roczne zużycie danej substancji. Nie dysponując niezbędnymi danymi wpisuje się nazwę handlową preparatu i jego roczne zużycie. W przypadku procesów technologicznych należy podać roczne zużycie zidentyfikowanych substancji,

– w przypadku „prac w kontakcie” - **należy wypełnić w całości ze szczególnym uwzględnieniem wyników pomiarów substancji rakotwórczej/mutagennej będących podstawą stwierdzenia, że na danym stanowisku nie występuje narażenie na ten czynnik chemiczny (część tę należy wypełnić także w przypadku kontaktu z pyłami drewna lub WWA poddając wyniki pozwalające na stwierdzenie, że na stanowiskach nie występuje narażenie).**

C. Charakterystyka narażenia na promieniowanie jonizującego

– w tabeli „Zaznacz występujące rodzaje napromieniowania” należy zaznaczyć:

- zewnętrzne – jeżeli napromieniowane jest całe ciało lub fragment skóry,
- wewnętrzne – jeżeli występuje zjawisko inhalacji aerozoli lub gazów promieniotwórczych (droga oddechowa) lub istnieje ryzyko wchłonięcia izotopu (droga pokarmowa).

– w tabelach „średnia roczna dawka efektywna (mSv)” należy:

- do obliczeń wykorzystać odczyty dozymetrów indywidualnych,
- we wszystkich przypadkach jeżeli wskazania były poniżej progu czułości metody – jako wartość obliczeniową dla jednego 2 – miesięcznego cyklu pomiarowego przyjąć należy 0,1 mSv,
- w zakładach pracy, w których nie prowadzi się oceny narażenia metodą dozymetrii indywidualnej lecz pomiarami środowiskowymi przyjąć należy wartość 3 – miesięcznego cyklu pomiarowego na poziomie 0,1 mSv pod warunkiem, że pomiary nie wykazują innych wartości,

UWAGA! Wyjaśnienie dotyczące osób zaliczonych do kategorii A i B znajdują się w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 29.11.2000 r. Prawo atomowe (Dz.U. 2021 r. poz. 1941),

- po dane niezbędne do wypełnienia tabeli C1 i C2 należy zwrócić się o inspektora ochrony radiologicznej,
- część C 3 wypełniają głównie kopalnie oraz pracodawcy zajmujący się pozyskiwaniem i przerobem surowców naturalnych takich jak węgiel kamienny i brunatny, rudy metali, kopaliny stosowane w budownictwie.

Część ogólna

A. Dane identyfikacyjne

- kod według PKD (Polska Klasyfikacja Działalności) oprócz czterocyfrowej liczby ma dodatkowe oznaczenie literowe, które jest także ważne i trzeba je również wpisać. Do ustalenie PKD potrzebne jest zaświadczenie o numerze identyfikacyjnym regon wydawane przez urząd statystyczny. To zaświadczenie zazwyczaj znajduje się w księgowości. Szczegółowa klasyfikacja PKD zawarta jest w załączniku do rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r. w sprawie Polskie Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz.U. z 2007 r. Nr 251, poz. 1885 z późn. zm.),
- należy pamiętać, że wypełnienie wszystkich pól w części A dane identyfikacyjne jest obligatoryjne!

B. Substancje chemiczne, ich mieszaniny oraz czynniki o działaniu rakotwórczym lub mutagennym stosowane lub uwalniane w różnych procesach, występujące na stanowiskach pracy, lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym

- sporządzanie tego bloku sprawozdania polega na zestawieniu w trzech tabelach wszystkich substancji występujących na poszczególnych stanowiskach pracy w całym zakładzie pracy i obliczeniu liczby pracowników narażonych na poszczególne czynniki.

UWAGA! Należy pamiętać, że nie może być różnicy pomiędzy czynnikami rakotwórczymi i mutagennymi wykazanymi w częściach ogólnej i szczegółowej! Liczba osób narażonych na dany czynnik jest sumą wykazanych w części szczegółowej na tych stanowiskach, na których dany czynnik wykazano. Jeżeli część szczegółowa jest wykonana prawidłowo to sumowanie nie powinno sprawiać żadnych trudności. Dlatego tak istotne jest rozpoczęcie pracy nad informacją od części szczegółowej,

- w części ogólnej przy chemicznych substancjach rakotwórczych lub mutagennych należy obligatoryjnie podać numer WE lub numer CAS – oznaczenie numeryczne substancji według Chemical Abstracts Service Registry Number,
- w części ogólnej sumuje się wszystkie osoby narażone na promieniowanie jonizujące bez rozróżnienia charakteru tego promieniowania,
- w przypadku „prac w kontakcie” - substancje, mieszaniny o działaniu rakotwórczym lub mutagennym stosowane lub uwalniane w różnych procesach występujące na stanowiskach pracy - w tabelach w rubrykach „liczba osób narażonych” należy wpisać „0”.

C. Informacje o stanowiskach pracy

- w przypadku „prac w kontakcie” należy wpisać „brak stanowisk, na których występuje narażenie”.

D. Środki profilaktyczne

- odpowiedzi na pytania należy udzielić przez wstawienie znaku „X” w nawiasach przed właściwym słowem. Jeżeli zagadnienie nie dotyczy pracodawcy, należy wybrać odpowiedź „nie”,
- na wszystkie z wymienionych pytań w środkach profilaktycznych należy udzielić odpowiedzi, niniejszą informację dotyczącą środków profilaktycznych wypełniamy tylko raz biorąc pod uwagę wszystkie czynniki rakotwórcze występujące na stanowiskach pracy,

- neutralizacja – jest to taki proces fizyczny chemiczny, który powoduje, że substancja traci swoje właściwości rakotwórcze i mutagenne. Usuwanie substancji na zewnątrz pomieszczenia nie jest jej neutralizacją. Tak więc neutralizacja ma miejsce tylko wówczas gdy do otoczenia pracownika przedostaje się substancja neutralna. Dlatego jeżeli w zakładzie nie istnieje możliwość neutralizacji to przy pytaniu dotyczącym odprowadzania czynnika do układów nieteatralizujących trzeba zaznaczyć odpowiedź „nie”. **Taka odpowiedź powinna być zawsze przy promieniowaniu jonizującym, izotopach oraz czynnikach, które nie są neutralizowane,**
- stała kontrola stężeń to przynajmniej bieżąca sygnalizacja dźwiękowa, optyczna gdy stężenie czynnika zbliża się do dopuszczalnego poziomu stężenia albo zapis na trwałym nośniku emisji mierzonej substancji. Inne sytuacje wymagają odpowiedzi na „nie”. **Pomiary stężeń i natężeń czynników szkodliwych w środowisku pracy w ramach okresowych oznaczeń i dozymetry indywidualne przy sprzęcie rtg nie są stałą kontrolą ponieważ o narażeniu pracownik dowiaduje się najczęściej po ustąpieniu zagrożenia,**
- jeżeli działanie pracodawcy ogranicza się do odprowadzenia substancji poza pomieszczenie pracy, to nie można podawać, że są one bezpiecznie gromadzone, przechowywane lub niszczone,
- zmniejszenie ilości rakotwórczej lub mutagennej ma miejsce gdy w poprzedniej informacji wykazano większą ilość tych substancji niż w aktualnie sporządzonej. **Przy pierwszej informacji o czynnikach rakotwórczych i mutagennych w pytaniu o zmniejszenie ilości substancji w procesach produkcyjnych należy napisać „nie” - brak skali porównawczej,**
- przy pytaniu dotyczącym szacowania wielkości ryzyka, w przypadku zaznaczenia odpowiedzi „TAK” należy podać wielkość tego ryzyka dla każdego czynnika rakotwórczego osobno.